

Unele inovații ale limbii române contemporane și ediția a II-a a DOOM-ului

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

Institutul de Lingvistică

„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

0. De la desfășurarea colocviului ale cărui comunicări formează prezentul volum și până la predarea pentru tipar a acestora, ediția a II-a a DOOM-ului (DOOM²)ⁱ, elaborată de Cristiana Aranghelovici, Jana Balacciu Matei, Mioara Popescu, Marina Rădulescu și Ioana Vintilă-Rădulescu (redactor responsabil), la unele probleme ale căreia m-am referit în intervenția mea la colocviu, a fost terminată. Ea a primit avizul referențelor Monica Busuioc, Gabriela Pană Dindelegan și Rodica Zafiu, precum și al consiliului științific al institutului, și este posibil să apară înainte de volumul de față.

În aceste condiții, mi s-a părut potrivit să adaptez la noua situație textul intervenției mele la colocviu, insistând acum asupra unor opțiuni ale DOOM² prin raportare la anumite inovații ale limbii române contemporane.

Mi-am propus să fac acest lucru prin prisma sugestiilor oferite de un articol recent al lui Theodor Hristea (Hristea (2002)), deoarece mi s-a părut interesant să confrunt ideile și sugestiile sale teoretice și exemplele date cu poziția pe care, în mod independent, s-au situat autoarele DOOM² și, respectiv, cu soluțiile concrete pe care acestea, pe baza unei analize detaliate a fiecărui caz în parte, le-au adoptat chiar în unele dintre situațiile discutate de autor sau în altele asemănătoare.

Trebuie spus de la început că am constatat cu deosebită satisfacție că ne-am situat, atât în principiu, cât și în majoritatea situațiilor concrete, pe aceeași poziție cu Th. Hristea, ale cărui contribuții anterioare în domeniul cultivării limbii române ne-au fost de mare folos în elaborarea DOOM², și că ne-a bucurat faptul că observarea, o dată în plus, a acestei comunități de vederi ne-a confirmat, în chip fericit, în majoritatea cazurilor, opțiunile.

1.0. Contribuția lui Th. Hristea este consacrată, așa cum îi arată și titlul, unui anumit tip de **inovații** din limba română **contemporană**.

Sub aspect **cronologic**, așa cum se deduce din diverse pasaje ale articolului, autorul are în vedere mai ales perioada de după 1989, dar câteva dintre faptele discutate sunt atestate de mai multe decenii. Cum este vorba de un articol de **cultivare** a limbii și nu de un studiu de **istorie** a limbii, nu se pune acolo problema dacă fenomenele examinate sunt **inovații absolute** sau se caracterizează, uneori, prin **coincidența** cu fapte **mai vechi** sau prin **revenirea** la asemenea fapte, ca în cazul ce va fi discutat sub **2.1.2**.

Considerarea unor fapte de limbă drept „inovații” are drept termen de raportare, în articolul citat, **normele limbii literare**. Acestea sunt „**prescriptive**” (cuvânt care ar trebui introdus în DEX și în DOOM), cum le numește Th. Hristea, deoarece „prescriu”, adică recomandă expres un anumit mod de exprimare, care trebuie respectat. Ele sunt considerate de autor – care nu se preocupă aici de procesul istoric de selecție operat asupra diferitelor variante oferite de uz pentru unul și același cuvânt și pentru formele lui, prin care s-au constituit aceste norme – ca fiind **prestabilite**. Această caracterizare este îndreptățită dacă privim normele retroactiv, din perspectiva actualității, în sensul că ele

precedă „inovațiile”, care, chiar dacă nu sunt întotdeauna în mod absolut posterioare normelor, sunt definite ca **abateri** de la acestea sau ca **încălcări** ale lor.

Normele limbii literare sunt **materializate** în **principalele lucrări normative**, necitate de Th. Hristea, dar bine cunoscute cititorilor cărora li se adresează articolul. Cele mai importante sunt, desigur, cele publicate sub egida „celui mai înalt for cultural-științific al țării, care este Academia Română” (Hristea (2002), 201), și în primul rând DOOM, ale cărui norme sunt încă în vigoare – până la apariția DOOM². Prin obiectul său, așa cum îi arată și titlul, DOOM fixează regulile **ortografice, ortoepice și morfologice** ale limbii române. Fiind un **dicționar**, el privește, bineînțeles, și aspecte **lexicale**, ținând inclusiv de **formarea cuvintelor**.

În funcție de respectarea sau nerespectarea normelor codificate prin lucrările normative se definesc **corectitudinea** sau **incorectitudinea** lingvistică. Aprecierea corectitudinii este însă **relativă**, după cum se va vedea în legătură cu inovațiile care vor fi discutate sub **2.1.1**.

Nu puteau intra în problematica articolului citat chestiunile, foarte numeroase, complexe și mult discutate, privind definirea limbii literare, modul în care se elaborează norma codificată și legitimitatea acesteia, raportul general dintre corectitudine și greșealăⁱⁱ, precum și dintre normă și uz ș.a.

În ce privește ultima problemă, autoarele DOOM² au considerat că este îndreptățit să se extrapoleze, în mare parte, la toate subsistemele limbii, afirmația Mioarei Avram potrivit căreia pronunțarea **literară** sau **exemplară** a limbii române „este materializată în pronunțarea generației **medii de intelectuali din București**” (Avram (2001b), 402, subl. I. V.-R.). Astfel, se poate considera că **exprimarea** literară sau exemplară, în general, este materializată în vorbirea și scrisul generației medii de intelectuali în primul rând din București – capitala dând pretutindeni tonul, inclusiv în materie de limbă (cu excepția acelor particularități regionale muntenești respinse de limba literară)ⁱⁱⁱ. Pentru fi acceptate și respectate, normele trebuie să se bucure, în principiu, de **consensul** comunității lingvistice respective sau cel puțin al părții celei mai instruite a acesteia.

Dar norma nu este ceva mai presus de oameni, care „admite” sau „nu admite” anumite fapte de limbă, ca o forță aproape mistică, așa cum sugerează unele lucrări normative. Ea este elaborată de anumiți lingviști, cu calitățile și limitele lor, și ratificată de un organism oficial, care, în cele mai multe țări, este instituția academică. Parafrazându-l pe Th. Hristea (care se referea la componentele culturii lingvistice a vorbitorilor în general), se poate spune că, în elaborarea lucrărilor normative, autorii lor – cărora le revine o imensă responsabilitate – trebuie să se bazeze pe profunde cunoștințe de limba română (inclusiv de etimologie, de istorie a limbii, de stilistică funcțională și de sociolingvistică), pe informații privitoare la alte limbi (moderne și clasice), precum și pe principii de lingvistică generală.

Adaug faptul, bine cunoscut, că un rol deloc neglijabil în acest proces joacă și factorul **subiectiv**, și anume „**simțul lingvistic**” al autorilor, care poate și trebuie să fie însă ajutat de constatări **obiective**, care pot fi oferite de statistici bazate pe anchete efectuate judicios cu privire la formele folosite efectiv de vorbitorii de limbă literară^{iv}.

Trebuie să recunoaștem însă că lucrările normative pot include și unele recomandări **mai puțin adecvate**, de-a dreptul nepotrivite sau, uneori, chiar greșite. Astfel, există situații în care DOOM, de pildă, recomandă forme pe care nici măcar lingviștii nu le folosesc sau chiar nu le-au auzit sau citit niciodată în limba literară modernă, nici la cei

mai buni scriitori, și care se întâlnesc numai în lucrări de istorie a limbii sau de dialectologie. În astfel de cazuri, dacă cineva sau ceva nu le atrage în mod special atenția, vorbitorii (inclusiv lingviști) nici nu ar fi avut ideea să caute în dicționare cuvintele respective, spre a se verifica, fiind siguri că formele pe care le folosesc sunt singurele „corecte”. Numai consultând eventual DOOM-ul descoperi astfel, absolut din întâmplare, care sunt recomandările „normei” în asemenea cazuri, precum și faptul că formele cu privire la care erai sigur să sunt „corecte” nici nu figurează în acest dicționar. Asemenea norme prescriptive, reprezentând, cel mai adesea, **arhaisme** sau **regionalisme**, sunt, ele, **abateri** de la uzul general al majorității vorbitorilor, inclusiv al celor mai instruiți, și deci **greșeli** ale lucrărilor normative, adică ale autorilor lor, și nu ale vorbitorilor.

De exemplu, unul dintre cuvintele citate de Th. Hristea ca fiind folosit greșit de anumiți vorbitori sub forma *cremviși* apare în DOOM sub o altă formă, singularul **crenvurșt**. Și aceasta este însă incorectă, dar din alt punct de vedere, reprezentând fie o variantă incultă, fie, în cel mai bun caz, una hipercorectă, pentru că grupul *st* nu se pronunță în germana literară, în componentul *-wurst* al etimonului acestui cuvânt românesc, [șt] (așa cum se pronunță într-adevăr în alte poziții), ci [st]. În DOOM² am optat ca formă-tip pentru pluralul (considerând cuvântul un *plurale tantum*, deoarece produsul desemnat nu se prezintă în mod normal cu bucata, ci ca un șir sau cel puțin o pereche) *crenvurști*, în care ș este justificat prin influența desinenței românești de plural *-i*.

În opinia lui Th. Hristea, care este și a autoarelor DOOM², „acțiunea de cultivare științifică a limbii naționale nu trebuie să aibă nimic în comun nici cu **imuabilitatea anumitor norme gramaticale**, nici cu **neoașismul**, nici cu **neologismomania** [...] și nici cu **fanatismul unor puriști întârziți**, care resping orice inovație lingvistică sub pretext că ei apără frumusețea și puritatea limbii strămoșești. Este în afară de orice discuție că **limba trebuie lăsată să evolueze**”; „nici vorbă nu poate fi despre o încercare de a ține în loc evoluția firească a limbii”, aceasta trebuind „să se dezvolte (adică să se schimbe)” (Hristea (2002), 190; subl. Th. H.).

În ce măsură, cum și când anume normele codificate trebuie puse în acord cu această evoluție firească și inevitabilă a limbii este o altă chestiune, deosebit de delicată. Problema, pentru „legiuitorul” în materie, este de evalua corect și fără părtinire lucrurile și de a găsi doritul și justul echilibru între cele două tendințe contrarii – aceea de a asigura o anumită stabilitate a normelor codificate (care sunt, prin definiție, mai conservatoare) și aceea de a avea curajul de a renunța la recomandările care nu mai au acoperire în practica limbii și de a sincroniza, în anumite limite, normele codificate cu acele evoluții care se dovedesc **acceptabile** și **acceptate** de segmentul cel mai instruit al comunității lingvistice.

1.1. Deși cuvântul *inovație* are, în vorbirea obișnuită, o conotație mai curând favorabilă, în contribuția citată, Th. Hristea împarte inovațiile lingvistice (în sensul precizat sub **1.0.**) în **negative** și **pozitive** și prezintă unele criterii pentru evaluarea lor în acești termeni calitativi.

1.1.1. Deoarece numai inovațiile care pot fi considerate, în ultimă instanță, în opinia lui Th. Hristea, **pozitive** sunt definite explicit de autor în termeni lingvistici propriu-ziși, începem, spre deosebire de autor, cu prezentarea acestora.

Sunt considerate astfel acele „încălțări ale normelor prestabilite” prin care, însă, „se **înlătură anumite deficiențe ale sistemului lingvistic, constând în iregularități, lacune**

sau omonimii intolerabile” [subl. I. V.-R.] – pe care „norma” le consfințise totuși. Aceste abateri de la norma codificată au deci, „măcar în parte, o justificare pe care o putem numi **structurală**”. Cauza lor se află, prin urmare, „în însuși sistemul limbii”, deoarece acesta „**nu este desăvârșit**” (Hristea (2002), 189, subl. Th. H.).

Th. Hristea consideră că asemenea inovații sunt **normale**. Exemplele pe care le dă privesc aspecte **gramaticale** – desigur, deoarece gramatica este un compartiment al limbii în care caracterul sistematic și presiunea sistemului sunt mai puternice. Din ele rezultă că mecanismul prin care se produc asemenea inovații este mai ales **analogia**. Este de altfel un loc comun, care nici nu mai este amintit de autor, faptul că multe din formele considerate astăzi corecte au fost la origine „greșeli”, iar o bună parte dintre acestea se explică prin acțiunea analogiei.

Inovațiile pozitive „contribuie la **uniformizarea, sistematizarea și simplificarea sistemului**” (Hristea (2002), 190, subl. Th. H.). În virtutea acestui fapt, asemenea inovații „au șanse de generalizare” (Hristea (2002), 202), ceea ce trebuie înțeles în sensul că ele au șanse de a fi **adoptate** și de către vorbitorii **instruiți** și, ca urmare, de a fi **acceptate**, în cele din urmă, în **norma** limbii literare, inclusiv în forma ei codificată.

Normele codificate întârzie însă uneori nepermis de mult să „ratifice” inovațiile pozitive, decalajul dintre generalizarea acestora în exprimarea inclusiv a oamenilor instruiți și încetarea condamnării lor ca greșeli fiind uneori excesiv de mare.

Pe de altă parte, caracterul pozitiv al unei inovații nu mi se pare o condiție suficientă pentru adoptarea ei ca normă, pentru aceasta fiind necesară, pe lângă această latură **obiectivă**, și satisfacerea factorului **subiectiv**, constând în acceptarea ei de către partea cea mai instruită a comunității lingvistice respective.

1.1.2. În ce privește inovațiile numite de Th. Hristea **negative** – care constituie obiectul principal al articolului său –, deducem, prin contrast cu cele pozitive, că, în termeni lingvistici, ele sunt abateri de la normă **lipsite de justificare structurală**. Ele **nu-și au deci originea în imperfecțiuni ale sistemului lingvistic și nu duc la înlăturarea unor astfel de imperfecțiuni**. Inovațiile negative neducând, deci, la îmbunătățirea sistemului, ci, dimpotrivă, la **degradarea** lui, în cazul multora dintre ele „nu mai putem vorbi de „evoluție”, ci de o adevărată **involuție lingvistică**” (Hristea (2002), 187, subl. Th. H.).

Autorul exemplifică inovațiile negative prin fapte de limbă din domeniul fonetic și mai ales lexical (inclusiv al formării cuvintelor) și stilistic, și mai puțin din cel gramatical: pronunțări (inclusiv accentuări) greșite ale unor neologisme și ale unor nume proprii românești și străine; „familiarisme”, „argotisme” și „vulgarisme” (cuvinte și expresii) folosite într-un context nepotrivit; cuvinte pur și simplu stâlcite; formarea greșită sau folosirea improprie a unor derivate; confuzii paronimice; structuri pleonastice; utilizarea deformată sau improprie a unor „frazelogisme” străine, inclusiv latinești ș.a.

Th. Hristea se oprește și asupra aspectelor **extralingvistice**, și anume asupra **cauzelor** inovațiilor negative – care se situează în afara sistemului limbii. El consideră că principala **cauză** a acestora este insuficiența **educație** sau **cultură lingvistică** „a celor mai mulți vorbitori (inclusiv a celor cu studii superioare)” (Hristea (2002), 186) – parte a culturii generale.

Mi-aș permite să adaug că unele inovații negative se datoresc pur și simplu insuficienței culturii **generale**, nu numai a celei lingvistice: astfel, în cazul unor exemple date de Th. Hristea, deosebirile dintre unele paronime (cum ar fi cele citate sub **2.2.1.**),

precum și sensurile unor cuvinte ca *procent, sangvin, solar* etc. (a căror cunoaștere ar permite evitarea folosirii lor în construcții pleonastice) se învață în școală nu atât la orele de limba română, cât la cele consacrate altor discipline^{vi}.

Detalierea componentelor culturii lingvistice, făcută de Th. Hristea, constituie un „program” maximal și ideal, care, în mod realist, nu poate fi totuși pus ca o cerință în fața nespecialiștilor. Așa cum arată și autorul, „cultura lingvistică [astfel înțeleasă, n.n. I. V.-R.] va rămâne întotdeauna apanajul unui cerc restrâns de intelectuali” (poate chiar numai de lingviști). Ceea ce se poate și chiar trebuie să se pretindă însă în orice caz tuturor vorbitorilor este „cunoașterea normelor de exprimare corectă sau literară, începând cu cele **ortografice** sau **ortoepice** și terminând cu cele **gramaticale** sau **lexicale**”, cărora „trebuie să li se adauge și unele **norme sociolingvistice**” (Hristea (2002), 186, subl. Th. H.). Cei care încalcă normele limbii literare păcătuiesc nu numai prin necunoaștere, ci și prin faptul că nici nu-și pun probleme și nu au dubii și, ca urmare, nu consultă lucrările normative, pentru a verifica forma, sensul sau utilizarea corectă, din alte puncte de vedere, a unor cuvinte.

Autorul constată că de la normele exprimării literare se abat (într-o măsură mai mică sau mai mare) chiar persoane instruite și cu o foarte mare influență potențială asupra publicului și, de fapt, „imensa majoritate a vorbitorilor” (Hristea (2002), 186), astfel încât „șanse” – sau, mai curând, riscuri – de generalizare, mai ales în vorbire, dar uneori și în scris, prezintă, din păcate, din cauze de felul celor care le-au produs, multe din inovațiile negative.

Dacă aceasta este într-adevăr situația, se pune problema de principiu care poate și trebuie să fie raportul dintre limba **reală**, folosită de „imensa majoritate a vorbitorilor”, și norma literară – care nu poate, totuși, să reflecte exclusiv exprimarea unui „cerc restrâns de intelectuali” –, precum și care sunt limitele dreptului de a condamna, în numele unei... *linguistic corectness* care ar putea risca să fie exagerat de rigidă, uzul propriei limbi de către „imensa majoritate a vorbitorilor” ei!

1.1.3. Pe lângă cele două categorii extreme stabilite de Th. Hristea, cred că există și inovații „**bivalente**”, în sensul că, dintr-un anumit punct de vedere, pot fi considerate **negative**, iar din altul – **pozitive**, în funcție de aspectele sistemului la care sunt raportate și de consecințele lor, fără ca între acestea să se poată stabili totdeauna o ierarhie și un bilanț.

Mi se pare că acesta este cazul, de pildă – dintre abaterile citate de Th. Hristea –, al unei exprimări ca *doispe milioane*, pe care autorul o incriminează pe drept cuvânt, atât pentru „forma trunchiată *doispe*”, cât și pentru faptul că „în combinație cu *milioane* [sau orice substantiv feminin sau neutru, n.n. I. V.-R.] constituie și un flagrant dezacord” (Hristea (2002), 191, subl. Th. H.) – și anume în gen.

Adaugă că, chiar și în cazul formei netrunchiate, *doisprezece*, combinația acesteia cu un substantiv feminin sau neutru, cum se aude tot mai frecvent în ultima vreme (din fericire nu se și scrie – aceasta însă și deoarece în asemenea cazuri în scris se folosește mai mult redarea prin cifre), este percepută ca foarte supărătoare din cauza dezacordului menționat. Această formă afectează și paralelismul existent cu numeralul cardinal de la baza compusului, masculinul *doi* – care nu a ajuns (încă!) să se substituie femininului *două*, supraviețuind alături de cealaltă pereche cu diferențiere în gen, *un, una/o*; face excepție indicarea datei, pentru care (*pe/la*) *doi mai* a înlocuit, de pildă, în general, mai vechiul *două mai*, fenomen discutat pe larg de Mioara Avram (Avram (1997), 150-151).

Folosirea unei forme unice *doisprezece/doișpe* a pornit, poate, tot de la exprimarea datei, precum și de la indicarea eliptică a orei: *la doisprezece* „la ora douăsprezece” – neadmisă, pe drept cuvânt, de Mioara Avram (Avram (1997), 149). Nefolosirea forme de feminin s-ar putea explica, eventual, și ca efect al preocupării de a se evita posibila confuzie cu *nouăsprezece* – mai ales în convorbirile telefonice. Inovația s-a extins și la numeralul ordinal corespunzător, și în locul lui *a douăsprezecea* folosindu-se destul de frecvent, din păcate, *(a) doisprezecea/doișpea*, de exemplu în *clasa (a) doisprezecea/doișpea*.

Lucrul cel mai supărător în aceste exemple mi se pare dezacordul în gen, în acest caz fiind aproape mai curând acceptabilă forma trunchiată de feminin *douășpe*, așa cum a devenit de fapt, în limba vorbită, partea a doua a tuturor compuselor din serie, de la *unșpe* la *nouășpe*. Menționez că în Lombard, Gâdei ((1981), II 69) – care nu este însă o lucrare normativă, ci una descriptivă –, formele din seriile *doișpe*, *douășpe* și *doișpelea*, *douășpea* sunt înregistrate ca un tip flexionar separat de *doisprezece*, *doisprezecelea*, iar *unșpe*, *treișpe*, *paișpe*, *cinșpe*, *șaișpe*, *șapteșpe*, *op(t)șpe* și *nouășpe* apar, după formele literare corespunzătoare, ca variante, fără nici o precizare privind uzul lor (în timp ce Mioara Avram atrage atenția asupra faptului că ele „caracterizează vorbirea neglijentă”). De altfel, întreaga situație a numeralelor din această serie este confuză și contradictorie: după aceeași autoare, variantele *cinsprezece* și *opsprezece/optâsprezece* [?!] sunt „permise și curente în pronunțare”, dar „nu se se admit în scris decât pentru efecte stilistice”, ca și [cinzeci], [cinsute] și [obzeci], [opsute]. În schimb formele literare, atât în codul oral, cât și în cel scris, sunt *paisprezece* și *șaisprezece*, cu toate că și acestea sunt „alterate” (probabil după modelul lui *doisprezece* și *treisprezece*), în timp ce variantele originare *patrusprezece* și *șasesprezece* sunt simțite ca „pedante” și numai „tolerate”, cel mult în comunicarea telefonică. În același timp, despre variantele contrase de tipul [douăzeșunu]/[douășunu], [treizeșunu], [treijdoi] se spune numai că ele „caracterizează vorbirea rapidă” (Avram (1997), 131/132).

Dintr-un alt punct de vedere însă, o inovație de felul celei discutate ar putea fi, eventual, evaluată ca „pozitivă” în sensul de sub 1.1.1., deoarece i se poate găsi o justificare „structurală”, toate celelalte numerale cardinale cuprinse între *unsprezece* și *nouăsprezece* având câte o singură formă pentru ambele genuri, inclusiv primul (în ciuda faptului că numeralul simplu corespunzător, *un(u)*, este variabil în gen, ca și *doi*).

Faptul că ar putea fi considerate (și) pozitive prin raportare la sistemul limbii nu înseamnă însă că asemenea inovații sunt pozitive și prin raportare la normele limbii literare. În asemenea situații, decisivă mi se pare **percepția** asupra inovației în cauză a majorității vorbitorilor instruiți, care, în cazul citat, o „simt”, în general, cel puțin deocamdată, ca pe o greșeală intolerabilă. Din păcate, ea nu prea mai lasă loc speranței că va putea fi dezrădăcinată, întrucât a fost preluată până și de unii profesori, inclusiv de limba română, din învățământul preuniversitar.

Pentru un alt exemplu de inovație „bivalentă” v. 2.1.3.

1.1.4. Cred, de asemenea, că unele inovații lingvistice nu pot fi evaluate în termenii opuși de negative, respectiv pozitive, fiind relativ... „**neutre**” din punct de vedere calitativ, în sensul că există pur și simplu și s-au impus și în uzul literar, indiferent de faptul că au reprezentat inițial abateri și că se pot explica prin „accidente” – și nu prin „presiunea sistemului” și prin mecanisme de perfecționare spontană a acestuia, dar nici prin lipsa de cultură, inclusiv lingvistică, a vorbitorilor.

În categoria inovațiilor „neutre” am putea încadra forma, rezultată prin metateză, a numelui de prăjitură care s-a impus de mult în limbă aproape exclusiv ca *pricomigdală*, în timp ce DOOM recomandă încă, drept formă preferată, *picromigdală*. Imensa majoritate a vorbitorilor, oricât de instruiți, cu excepția anumitor lingviști, nici nu bănuiesc, dacă nu dau întâmplător de această formă în dicționare, că norma recomandă în primul rând forma *picromigdală*. Aceasta este lipsită de suport în limba română, deoarece vorbitorii nu fac, pe drept cuvânt, legătura între prăjitura în cauză și **substanțele chimice acid picric** și compoziția acestuia, *picrați*, evocați de Mioara Avram (Avram (2001, 70), și nici cu etimonul grecesc **pikramígdalon** „migdală amară” (cu care, după cum se vede, oricum nu se identifică). De altfel (ca de multe ori), singurele exemple prin care este ilustrat în DLR cuvântul titlu *picromigdală*, și care provin din operele unor scriitori de talia unor Delavrancea și Camil Petrescu, au forma... *pricomigdală*!

În cazul inovațiilor „neutre”, ca și în cazul celor pozitive, cred că nu se justifică o atitudine purist-pedantă și conservatoare ori chiar retrogradă, de „încremenire în proiect” și de menținere, cu o perseverență demnă de o cauză mai bună, a unor recomandări de mult depășite, chiar dacă au un suport în istoria limbii, respectiv în etimologie – aceasta cu atât mai mult când este vorba de norme punctuale, care privesc de cele mai multe ori un singur cuvânt, izolat și neîncadrat într-o serie.

De aceea, DOOM² a optat în cazul discutat exclusiv pentru forma *pricomigdală*.

2.0. A doua ediție, integral revizuită și substanțial îmbogățită, a DOOM-ului – elaborată, ca și cea dintâi, la Institutul de Lingvistică din București al Academiei Române, din însărcinarea și sub egida acesteia – este prima lucrare prin care se realizează prevederea recentei *Legi a Academiei* care conferă instituției academice, printre atribuțiile sale principale, și pe aceea de a se îngriji de cultivarea limbii române și de a stabili regulile ortografice **obligatorii** (*Legea Academiei*, art. 8, alin. 1, pct. b).

Cerința conducerii Academiei față de noua ediție a fost aceea, mai mult sau mai puțin formală, de a se aplica la întregul inventar de cuvinte al DOOM-ului și în toate consecințele ei hotărârea privind reintroducerea în scrierea limbii române, alături de *î*, a lui *â* în interiorul cuvintelor (cu excepția unor derivate și compuse analizabile), precum și a formelor *sunt*, *suntem*, *sunteți* în locul lui *sînt*, *sîntem*, *sînteți* (*Hotărârea Academiei* (1993))^{vii}.

Pe lângă aceasta, autoarele, în acord cu consiliul științific al institutului, și-au propus ca, în limitele timpului foarte scurt acordat de conducerea Academiei pentru elaborarea DOOM², să pună, în linii mari, în concordanță norma academică cu evoluția limbii române care s-a produs mai ales după apariția DOOM-ului, urmând ca acele aspecte care necesită studii mai aprofundate să fie rezolvate într-o a treia ediție, cu adevărat nouă, a acestuia.

2.1. Cel puțin o parte din modificările propuse în DOOM² față de „normele literare prestabilite” prin ediția precedentă se pot încadra în categoria unor inovații lingvistice **pozitive**, în sensul în care a fost vorba sub **1.1.1**. Mai mult – „gând la gând cu bucurie”! –, constatăm cu satisfacție că, printr-o fericită, dar poate nu cu totul întâmplătoare coincidență, unele din amendamentele aduse de noi se identifică, adesea până la detaliu, cu propuneri concrete ale lui Th. Hristea. În cazul inovațiilor pozitive pe care le semnala și pe care le vom detalia în cele ce urmează, acesta prevedea că, „indiferent dacă ne convine sau nu, va veni o vreme când va trebui să renunțăm la cele trei norme citate și la

alte [subl. I. V.-R.], întrucât ele sunt depășite de realitatea lingvistică actuală, iar încercarea de a le găsi un suport în istoria limbii sau în etimologie este, în cazul de față, lipsită de sens” (Hristea (2002), 190). Expriarea acestei poziții este cu atât mai prețioasă cu cât vine de la un neobosit militant pentru cultivarea limbii române.

Deși neinfluențate de această părere a lui Th. Hristea, devenită publică ulterior, autoarele DOOM² au considerat că această vreme a venit – așa cum de fapt permiteau să se înțeleagă și cuvintele sale – și, după o analiză aprofundată a situației lor, pe care o voi prezenta în cele ce urmează, au adoptat ca normă „inovațiile” în discuție.

2.1.1. Un exemplu de „omonimie insuportabilă” pentru vorbitori (care poate fi considerată de asemenea o „lacună”, în sensul de absență a unei forme de plural distincte de cea de singular) pe care îl dă Th. Hristea în articolul citat este identitatea dintre singularul și pluralul substantivului care apare în DOOM sub forma unică **foarfece** (unde este considerat de genul neutru).

Nesuportând identitatea dintre cele două numere, arată autorul, vorbitorii au refăcut, prin analogie [cu alte substantive asemănătoare formal, de exemplu *petic*, *petice* și, respectiv, *băltoacă*, *băltoace*, n.n. I. V.-R.], două noi forme de singular, *foarfec* și *foarfecă* – considerate de Mioara Avram ca având „proveniență regională” (Avram (2001a), 125) și înregistrate în DEX² ca variante (*foarfecă* având acolo pluralul *foarfeci*). În paralel au apărut și diminutivele *forfecuț*^{viii} (neinclus în DOOM și în DEX², fiind destul de rar) și *forfecuță* (admis în DOOM și în DEX² și care este și numele unei păsări).

Despre acestea (înțelegem că despre toate), autorul arată că „nu ne putem permite să spunem că sunt incorecte” (Hristea (2002), 190).

Examinând diverse surse lexicografice, constatăm că în DA (în volumul *F-I*, apărut în 1934), cuvântul titlu era *foarfeci*, considerat de genul feminin și de obicei *plurale tantum*, pentru care ideea de singular se exprimă, ca și în cazul altor substantive de acest fel, prin sintagma *o pereche de foarfeci*. Alături de *foarfeci* este înregistrată și varianta, de genul masculin, singular *foarfece*, cu pluralul, distinct, *foarfeci*. Din pluralul *foarfeci*, se spune în DA, s-au construit pe alocuri noile singulare, unul de genul feminin *foarfecă* și altul de genul neutru, *foarfec*, (considerat în DA mai rar și rămas într-adevăr ca atare). Forma *foarfecă* este, de altfel, destul de veche: în DA este ilustrată printr-un citat din Iordache Golescu („*Bărbatul fără muiere, ca foarfeca fără soție [...]*”, iar în TDRG – printr-un exemplu din Vlahuță („*pasaje tăiate cu foarfeca din ziarele străine*”), reprodus și în DA.

În Lombard, Gâdei (1981, II 38), *foarfece* este inclus în același tip flexionar cu elementele din fondul vechi *nume* (și împrumuturile, adaptate după acesta, *prenume*, *pronume* și *renume*), *pântece*, *spate*, *țârmure* și cu neologismele *apendice*, *balonzaide*, *codice*, *faringe*, *laringe*, *meninge*, *molete*, *pianoforte* „pian”, *portavoce*, *spadice*, *torace* (și *cefalotorace*), iar la Valeria Guțu Romalo, *foarfece* este inclus în clasa paradigmatică a declinării a XI-a, care cuprinde substantive invariabile (Guțu Romalo (1968), 95, 319).

Amintesc că multe dintre substantivele citate mai sus au fost supuse unor procese întrucâtva similare celui suferit de *foarfece*, pentru a se rezolva omonimia dintre cele două numere. Astfel, *țârmure* a rămas învechit și regional, singura formă admisă astăzi în norma literară fiind *țârm*, refăcut din pluralul *țârmuri* al lui *țârmur*, și el învechit; *pântece* și-a creat și un singular *pântec* (care a fost admis în DOOM²); pentru *spate*, DEX² înregistrează și varianta de plural *spete* (omonimă cu pluralul lui *spată*); dintre neologisme, *balonzaide* a devenit la singular *balonzaid*, singura formă recomandată de

DOOM (deși etimonul german *Ballonseide* are *-e* la singular); pentru *molete*, DA înregistrează și varianta *molel^x*; și pentru **apendice** se întâlnește uneori forma neliterară *apendic*.

În DEX², în cuprinsul articolului *foarfece* se precizează că termenul din sport, cu sensul „săritură...”, are forma *foarfecă*, care se regăsește și în numele de plantă compus *foarfeca-bălții* (atestat în DA și ca *foarfecul-bălții*). Pentru sintagma din domeniul economic, cu sensul „decalaj între prețuri”, dintre cele două variante menționate în DEX², actualmente nu mai este în uz (așa cum atestă și dicționarele sau lucrările de specialitate) decât *foarfeca prețurilor*, nu și *foarfecele prețurilor*.

În ce o privește pe Mioara Avram, aceasta acceptă limitarea formei *foarfece* (de genul neutru) pentru sensul „instrument”, adăugând că „variantele feminine este admisă cu sensuri metaforice în sport și în economia politică” (Avram (1997), 51).

Ca urmare a acestei analize, în DOOM² s-a renunțat la norma **foarfece** s. n., pl. *foarfece*, din DOOM, și s-a adoptat ca normă **foarfecă** s. f., g.-d. art. *foarfecii*; pl. *foarfeci* (modificarea normei privind nu numai forma, ci și genul).

2.1.2. Altă inovație menționată de Th. Hristea, care i se pare de asemenea „firească” (Hristea (2002), 190), este transformarea lui *atare* din adjectiv invariabil^x, așa cum se indică în DOOM și DEX², în adjectiv „cu două terminații”, cu pluralul *atari*.

Această modificare s-a produs, în opinia lui Th. Hristea, după modelul adjectivului *tare, tari*, considerat de autor paronim^{xi} cu *atare*, precum și prin analogie cu alte adjective care au pluralul distinct de singular, cum este cazul lui *mare, mari*.

De altfel, în limba română există relativ numeroase adjective terminate la nominativ singular în *-e* pentru ambele genuri, care primesc la plural desinența *-i*, de asemenea pentru ambele genuri. La cele de mai sus se pot adăuga *călare, cuminte, dulce, fierbinte, iute, limpede, rece, repede, subțire, turbure*, vechiul *ușure, verde* ș.a. – dintre care unele prezintă și alternanțe fonetice^{xii}.

Forma *atari* poate fi considerată o inovație în sensul, discutat sub **1.0.**, de abatere de la norma în vigoare, fixată de DOOM în 1982. Ea este însă mult mai veche: astfel, încă din 1907 în TDRG se indica, pentru limba modernă, pl. *atari* (exemplificat prin construcția *în atari împrejurări*), pe lângă *atare*.

În DA, în schimb, forma de plural *atari* (care va fi marcată în MDA ca învechită) era atestată, „substantivat”, la Țichindeal, și marcată ca ieșită din uz. A se vedea și *cutarii* de la *cutare*, atestat în DA la Dosoftei, precum și cunoscuta situație a lui *care* (și a compuselor sale), folosit multă vreme la plural și în forma *cari(i)*, marcată ca învechită în Lombard, Gâdei ((1981), II 67).

În cazul lui *atari* ar fi vorba, deci, fie de re-crearea formei în discuție, fie de reînvierea unei situații mai vechi.

În Lombard, Gâdei ((1981), II 66), sub *atare* (considerat adjectiv și pronume demonstrativ sau adjectiv calificativ, dar tratat la pronume), forma *atari* este dată în paranteză, așa cum sunt marcate formele mai mult sau mai puțin frecvente, însă neadmise oficial sau chiar combătute. Și Mioara Avram menționează că, la plural, „unii recurg la o formă *atari*”, deși consideră că pronumele și adjectivul în cauză, invariabile în gen „după normele în vigoare”, „nu sunt prea folosite” la plural (Avram (1997), 180); construcția citată în TDRG este însă destul de frecventă.

Folosirea formei *atari* (și, în general, a lui *atare*) aparține limbajului cult, apariția ei fiind determinată de faptul că utilizarea formei *atare* în context de plural dă impresia de

dezacord. Ca urmare a analizării întregii situații, am inclus în DOOM² forma *atari* ca singura formă de plural (masculin și feminin) recomandată pentru **atare**; trebuie adăugat că, în consecință, la feminin, pentru genitiv-dativul singular trebuie folosită aceeași formă, și nu *atare*.

2.1.3. Pentru iregularitățile morfologice corectate de unele inovații pozitive, Th. Hristea dă și exemplul verbului neologic *a continua*, pentru care „normele literare încă [subl. I. V.-R.] în vigoare”, recte DOOM^{xiii}, recomandă, la indicativ și conjunctiv prezent persoana I singular, forma *eu (să) continuu*. În fapt însă, așa cum arată și Th. Hristea cei mai mulți vorbitori spun și scriu” *eu (să) continui*, formă considerată de autor perfect îndreptățită și normală (Hristea (2002), 190).

Într-adevăr, aceasta din urmă este folosită curent, inclusiv de persoanele cele mai instruite, forma *eu (să) continuu* numărându-se chiar, așa cum recunoaște și Mioara Avram, „printre normele gramaticale contestate explicit prin luări de poziție din partea unor oameni de cultură și chiar a unor specialiști lingviști” (Avram (2001a), 489).

Formă *eu (să) continui* nici nu este, de fapt, o inovație chiar atât de... nouă. Ea a fost înregistrată acum peste 60 de ani în volumul consacrat literei *C* din DA, apărut în 1940 – și, se știe, introducerea în dicționare este totdeauna (mult) ulterioară apariției unei forme în limbă. În DA, în afară de ordinea menționării, între cele două forme nu se face nici o deosebire privind uzul: „Ind. prez. *continuu*, sau [subl. I.V.-R.] *continuiu* [subl. I. V.-R.]; tu *continui*...” – prin scrierea *continuiu*, conform regulilor ortografice ale vremii, rezolvându-se, însă numai grafic, omonimia dintre această formă și cea de persoana a II-a.

Anomalia reprezentată de forma recomandată de DOOM *eu (să) continuu* constă, după Th. Hristea, în faptul că *a continua* este singurul verb românesc cu radicalul terminat în vocala *u* la care, la persoana respectivă, se atașează desinența *-u*. Aș adăuga și existența unei ezitări în ce privește pronunțarea finalei: în timp ce DOOM recomandă silabația și, prin urmare, în acest caz, și pronunțarea *u-u*, deci cu două vocale „pline”^{xiv}, alți lingviști consideră că, fonetic, al doilea element scris *u* este de fapt aici semivocala [ű] (Guțu Romalo (1968), 170); nu discutăm însă aici această problemă.

În limba română literară **actuală** nu regăsim, într-adevăr, nici un alt verb cu radicalul terminat în vocala *u* la care, la persoana în discuție, să se adauge această desinență. La tipul flexionar exemplificat cu *a continua*, Valeria Guțu Romalo adaugă un „etc.”, însă nu dă nici un alt exemplu (Guțu Romalo (1968), 170), și nici în „Lista verbelor utilizate în descriere” (Guțu Romalo (1968), 332-337) nu se regăsește vreun altul. Și Mioara Avram afirmă că „aproape toate verbele cu infinitivul în *-ua* sunt de tipul *atenua* (*aciua*, *efectua*, *evalua*, *înșeuă*...), având prezentul cu *-ez*” (Avram (2001a), 220)^{xv}, forma literară de la *a continua* fiind singura excepție semnalată.

Într-o fază mai veche din istoria limbii literare au existat însă mai multe verbe în *-ua* conjugate (și) fără sufixul *-ez*. Din păcate, din indicațiile și din citatele date în dicționare nu rezultă totdeauna care este forma de persoana I sau dacă persoana I în *-ui* corespunde (și) unui infinitiv în *-ua* sau numai celui în *-ui*. O excepție o reprezintă verbul *a insinua*, a cărui istorie ne arată că *a continua* nu este singurul verb la care a apărut inovația în discuție: și acesta, în varianta cu elementul inițial adaptat, *a insinua*, a prezentat, la un moment dat, deși rar, **aceeași inovație**, DA înregistrând, alături de varianta cu sufixul *-ez*, și pe aceea fără sufix și cu desinența *-i*: *eu insinuiu*. Dintre verbele (inițial) în *-ua*, unele (ca a

insinua, a perpetua) s-au fixat, ulterior, la conjugarea cu sufixul *-ez*, iar altele (ca *a atribua, a constitua, a contribua, a destitua, a institua, a substitua*) ca verbe în *-ui*. În felul acesta, *a continua* a pierdut suportul celor câtorva verbe pe modelul cărora, într-o fază ceva mai veche, putuse să se sprijine.

De altfel, și acest verb a cunoscut mai multe oscilații, în DA fiind înregistrate și variante abandonate ulterior: conjugarea, „mai rar”, cu sufixul *-ez* (*eu continuez*) sau folosirea, „neobișnuit”, ca verb de conjugarea a IV-a, *a continui*^{xvi}, cu sufixul *-esc* (*eu continuesc*).

Forma *eu (să) continui* a apărut, în opinia lui Th. Hristea, prin analogie cu alte verbe la care există omonimie între persoana I și a II-a la indicativ și conjunctiv prezent.

Adaug și faptul că desinența desinența *-u [ŭ]*, se regăsește, în afară de acest verb, numai la **câteva** „verbe cu flexiune mai mult sau mai puțin **aberantă**” [subl. I. V.-R.], ca *a bea, a da, a lua, a scrie, a ști, a vrea* ș.a., și, mai rar, dar numai în vorbirea neliterară, în forme ca *periu, speriu* de la verbe care în limba literară au desinența *-i* (Guțu Romalo (1968), 170). În schimb, desinența *-i* semivocalic [i] la persoana I singular, ca în *eu (să) continui*, nu este neobișnuită, fiind „ocurentă la **toate** verbele având radical cu finală vocalică [...] și sufix de prezent cu realizarea *-Ø* în *A₁*”, ca *a apropia, a despuia, a încheia, a mângâia, a speria, a tăia* sau ca *a stărui, a șovăi*. De la marcarea persoanei I prin această desinență nu fac excepție, dintre verbele cu radical terminat în finală vocalică, decât verbe „cu radical terminat în vocală labială nonalternantă” (Guțu Romalo (1968), 169), ca *a continua* – dar numai în forma recomandată de DOOM – sau *a lua*^{xvii} – ultimul fiind însă un verb „cu radical total variabil” (Guțu Romalo (1968), 235).

Printre verbele care au putut servi ca model pentru forma *eu (să) continui*, Th. Hristea citează pe *a atribui* sau *a constitui*, cu radicalul terminat tot în *u* (care sunt însă de conjugarea a IV-a), și care, în limba literară actuală, au persoana I și a II-a singular identice, în *-ui*: *eu, tu (să) atribui, eu, tu (să) constitui*.

Într-adevăr, la verbele de conjugarea a IV-a aparținând tipului secundar „cu tema în *i* semivocalic, nenotat la infinitiv” (Avram (2001a), 222), ca *a atribui* sau *a sui* ș.a., omonimia dintre cele două persoane reprezintă în româna literară actuală regula: *eu, tu (să) sui; eu, tu (să) atribui* ș.a.^{xviii}. Aceeași omonimie prezintă și alt verb neologic de conjugarea a IV-a cu radicalul terminat în *u*, *a contribui*, precum și (conform DOOM) verbe de aceeași conjugare din fondul vechi, cu radical terminat în vocală^{xix}, ca *a behăi, a birui, a se bizui, a chiui, a gătui, a îndoii* „a plia”, *a îngădui, a jupui, a mântui, a mistui, a pipăi, a scârțâi, a smiorcăi, a stărui, a țâțâi* ș.a. La acestea se pot adăuga verbele pentru care DOOM recomandă două variante, fără sau cu sufixul *-esc* (care permite diferențierea primelor două persoane), într-o ordine de preferință diferită de la caz la caz: *a dăinui, a dibui, a forfăi, a se lăfăi, a miorcăi, a se mocăi, a molfăi, a stărui, a șovăi, a țârăi, a zurui*^{xx}. Chiar un verb ca *a trebui*, impersonal în limba literară, are, rar, variante personale care prezintă omonimia în cauză: *eu, tu trebui*. Mai multe verbe susceptibile de astfel de oscilații – pentru unele dintre care DEX² înregistrează și variante cu omonimie neadmise de DOOM – au făcut obiectul anchetei Biancăi Croitor, care a constatat „tendința de restrângere a utilizării formelor slabe” (cu sufix), deci fără omonimia în discuție, „în favoarea celor tari” (fără sufix), deci cu omonimie. Autoarea consemnează și faptul că „au primit destul de multe răspunsuri” chiar formele fără sufix, neincluse în DOOM, de la verbe ca *a bănui, a biciui, a se buhăi, a chinui*, pentru a nu mai vorbi de răsturnarea (cu o diferență numerică uneori spectaculoasă) ordinii de preferință între cele două variante (la

verbe ca *a boncăi, a dăinui, a forfăi, a se lăfăi, a miorcăi, a zurui*) sau de atestarea unei mari discrepanțe între formele cu omonimie și cele fără omonimie în favoarea celor dintâi (ca la *a mocăi, a molfăi, a țârăi*) (Croitor (2002), 71, 72).

Pentru a explica apariția formei **eu (să) continui**, Th. Hristea invocă, de asemenea, modelul verbului din fondul vechi *a tăia* (tot de conjugarea I, dar cu radicalul terminat în *i*), care prezintă aceeași omonimie: *eu, tu (să) tai*. Această omonimie de regăsește la verbele de conjugarea I aparținând tipului secundar „cu tema în *i* semivocalic, notat sau nu (*tăia, apropia*), sau în consoană palatală (*a deochea*)” (Avram (2001a), 221)^{xxi}, ca și la alte verbe cu radical terminat în vocală (Guțu Romalo (1968), 171), ca *a descheia, a descuia, a despuia, a încheia, a încuia, a întârzia, a mângâia, a mânia, a peria, a sfâșia, a speria, a țuguia, a zgâria* ș.a.

Cercetarea istoriei limbii literare arată că, la majoritatea verbelor din această categorie, norma a optat pentru omonimia dintre cele două persoane în ciuda faptului că ele au avut în limba mai veche sau continuă să aibă și astăzi, regional, variante în care cele două persoane sunt distincte. Astfel, la unele verbe de conjugarea I cu tema în *i* „se întâlnesc uneori variante neliterare [...] la persoana I sg., unde apare desinența *-u*, în special după *i* vocalic: *apropiu, speriu* (în loc de *apropii, sperii*), rar și la verbe ca *a tăia* (reg. *tau* în loc de *tai*)” (Avram (2001a), 221); cf. și forma din vorbirea neliterară *periu* (Guțu Romalo (1968), 170) sau reg. *spau*, înregistrat în DLR, în loc de *sperii*.

La verbe la care DOOM recomandă ambele variante, cu preferință pentru forma tare (fără sufix), deci cu omonimie (ca la *a înfoia*) sau slabă (cu sufix), deci fără omonimie (ca la *a scâlâmbăia*), ancheta Blancăi Croitor a evidențiat o discrepanță numerică foarte mare între cele două forme în favoarea celei fără sufix, deci cu omonimie (Croitor (2002), 72, 73).

Numărul verbelor la care norma recomandă forme omonime la persoanele I și a II-a la indicativ și conjunctiv prezent, apreciat de Th. Hristea la cca 20, depășește astfel 30; la acestea se adaugă peste 10 verbe la care norma recomandă acest tip de flexiune ca preferat sau cel puțin ca a doua variantă literară liberă, alături de flexiunea fără omonimie (cu sufix), făcând să urce numărul total al acestor verbe la peste 40.

Toate acestea dovedesc că omonimia în cauză este foarte bine tolerată, putând fi rezolvată, când este necesar, prin exprimarea pronumelui personal subiect^{xxii}, și susțin, prin analogie, forma **eu, tu (să) continui**.

Ca urmare a analizării întregii situații – foarte complexe, după cum se vede –, am ajuns la concluzia că latura pozitivă a inovației în discuție (înlocuirea unei forme izolate) precumpănește asupra celei care ar putea fi considerată negativă (crearea unei omonimii), percepția majorității vorbitorilor instruiți asupra acestei inovații fiindu-i favorabilă (v. mai sus 1.1.3.).

În consecință, în DOOM² am optat pentru a recomanda la verbul **a continua** ind. și conj. prez. 1, 2 sg. (**eu, tu (să) continui** – opțiune care coincide în mod fericit cu previziunea lui Th. Hristea.

2.2.1. Desigur, multe dintre inovațiile negative discutate de Th. Hristea depășesc domeniul propriu unui dicționar de tipul DOOM-ului. Totuși, în DOOM² s-a considerat că trebuie avute în vedere, în mult mai mare măsură decât în prima ediție, și unele aspecte de ordin **lexical** și **stilistic/sociolingvistic**, menite să contribuie la acea „profilaxie lingvistică” recomandată, pe drept cuvânt, de Th. Hristea alături de așa-zisa **terapie lingvistică**.

Astfel, s-au sporit precizările de sens pentru prevenirea posibilelor confuzii **paronimice**, inclusiv dintre membrii unor perechi citate în articolul său, ca *a apropiă – a-și apropiă, contoar^{xxiii} – contor, a enerva – a inerva, familial – familiar, geantă – jantă, a gera, gerant – a gira, girant, a infecta – a infesta, miner – minier, or – ori, petrolifer – petrolier* etc.

S-a semnalat, de asemenea, după caz, la cuvinte care figurau în prima ediție a DOOM-ului fără nici o precizare privind uzul, caracterul lor **familiar, argotic** sau **popular** (inclusiv la cuvintele citate de Th. Hristea *bâzdâc, gagi, kil, mișto, nasol, nădrag*), pentru a se atrage atenția asupra faptului că ele nu trebuie folosite în exprimarea literară, iar cuvinte ca *bulan* sau *nașpa* nu au fost admise în dicționar.

S-a inclus de asemenea un număr sporit de „**frazeologisme**”, mai ales **străine**, inclusiv **latinești**, printre care și unele dintre cele citate de Th. Hristea ca fiind folosite deformat, precum *à la longue, comedia dell'arte, da capo al fine, ex cathedra^{xxiv}, in memoriam* ș.a.

În ceea ce privește formarea cuvintelor, derivatele cu sufixul abstract *-itate* greșit formate sau rare, calchiate după alte limbi, precum cele citate de Th. Hristea *adresabilitate, catifelozitate, conflictualitate, confortabilitate, conjugalitate, emoționalitate, evoluțiozitate, excentricitate, exigențialitate, fabricitate, împreunăitate, pământitate, profitabilitate, prudențialitate, simțietate, specificitate, supraponderabilitate, supraponderalitate, timbralitate, tiroiditate, vamalitate* (Hristea (2002), p. 188-189) nu au fost, firește, acceptate în DOOM².

Un astfel de dicționar nu poate însă pune în gardă pe vorbitori cu privire la derivate corect formate, dar folosite uneori cu sensuri sau în sintagme improprii (ca *promovabilitate* – neînregistrat în DOOM, nici în DEX², dar acceptat în DOOM²)^{xxv}, la utilizarea incorectă, sub diverse aspecte, a unor cuvinte precum *a servi, temperatură, tensiune*, la riscurile de pleonasm etc.

2.2.2. Dintre inovațiile negative izolate discutate pe larg de Th. Hristea în articolul citat (Hristea (2002), 192), mă opresc asupra numeroaselor pronunțări ale cuvântului *rugbi*, problemă pe care autorul o menționase și cu alt prilej (Hristea (1998), 155).

Din faptul că în DOOM la acest cuvânt nu se indică pronunțarea se deduce că „norma ortoepică în vigoare” este să se rostescă așa cum se scrie, deși Th. Hristea consideră că această formă „este foarte rar auzită”. La cele nu mai puțin de opt pronunțări citate de autor aici se poate adăuga și o **a noua**, [răgbi], care este singura indicată în DN⁴. Numărul extrem de mare de variante de pronunțare arată că acest cuvânt este departe de a fi adaptat, cum îl consideră Mioara Avram (Avram (2001a), 189) – altfel decât cel mult pe hârtie.

Pentru etimologie, DEX², Hristea ((1998), 155) și DN⁴ trimit, chiar dacă nu în aceeași ordine, atât la termenul englez, cât și la cel francez (ultimul – împrumutat din engleză, unde provine din numele orașului *Rugby*, locul de origine al acestui joc), ambele scrise *rugby*. Cuvântul francez nu putea servi însă ca sursă pentru **pronunțarea** cuvântului românesc, fiind rostit [rügbi] – pronunțare care nu se regăsește în românește sub raportul **locului accentului** (care în franceză cade, ca întotdeauna, **pe finală**), iar în ceea ce privește vocala din interior, doar în încercările de a-l reda aproximativ pe [ü], inexistent în românește și greu de pronunțat pentru majoritatea românofonilor, prin [uî], fără însă ca nepronunțarea lui g să se justifice.

Nu știu în ce măsură, în cazul numeroaselor pronunțări ale acestui cuvânt – unele destul de rare –, este vorba propriu-zis de inovații. Cred că ele denotă mai degrabă deruta utilizatorilor, care intuiesc că este vorba de un cuvânt străin și că scrierea lui cu *-i* și pronunțarea lui [rugbi] sunt „incorecte”, nefiind cele originare. „Oamenii de sport” nepreaavând, din păcate, obișnuința de a consulta dicționarele, ignoră probabil faptul că scrierea *rugbi* și pronunțarea [rugbi] sunt cele recomandate de DOOM – sau îl desconsideră – și încearcă instinctiv să găsească soluții, în condițiile în care nu cunosc, adesea, pronunțarea exactă a cuvântului în limba/limbile de origine, dar știu, vag, că litera *u* are, în aceasta/acestea, rostiri diferite de cea din românește, pe care se străduiesc să le imite după posibilități.

În fond, într-un anume sens, înseși grafia *rugbi* (cu *-i* în loc de *-y*) și pronunțarea [rugbi] reprezintă „inovații” – „negative” în sensul neconformității cu etimonul și „pozitive” în sensul încercării de adaptare la normele generale de scriere a limbii române și de pronunțare conformă cu grafia.

Împărtășesc părerea lui Th. Hristea după care problema, deși pare minoră, „ar trebui privită cu mai multă seriozitate în presa noastră audiovizuală”, în sensul respectării, în principiu, a formelor fixate prin lucrările normative. Sunt însă de părere că nu „oamenii de sport” – dintre care unii mai curând „nu cunosc” norma decât „nu sunt de acord” cu ea – sunt cei care ar trebui „să se fixeze asupra altei pronunțări pe care s-o impună, eventual, în limbă și astfel să fim obligați să renunțăm la actuala normă ortografică și ortoepică”. Consider că, și aici, norma trebuie s-o fixeze „legiuitorii” în materie, ținând seama, evident, și de uzul... specialiștilor în domeniu.

În ce ne privește, am admis în DOOM², după o îndelungată chibzuință, alături de forma adaptată, scrisă *rugbi* și pronunțată [rugbi], cum recomanda DOOM, și o a doua variantă literară liberă, scrisă *rugby* și pronunțată ca în engleză, [ragbi], în conformitate cu tendința generală actuală de reetimologizare, mai ales a împrumuturilor anglo-americane, marcând-o ca anglicism^{xxvi}: **rugbi/(angl.) rugby** [pron. *ragbi*] s. n.^{xxvii}

De altfel, cred că problema scrierii și a pronunțării împrumuturilor mai mult sau mai puțin recente, care se află încă în curs de adaptare, constituie un aspect mai special al chestiunii aici în discuție, diferit în parte de problema opțiunii pentru o variantă sau alta în cazul normării cuvintelor din fondul tradițional.

2.2.3. Există, trebuie să recunoaștem, fatalmente, și puține, sperăm, situații în care opțiunile noastre – poate adecvate, poate mai puțin fericite – diferă de cele ale lui Th. Hristea. Astfel, dacă, pentru majoritatea exemplurilor de accentuare a unor neologisme, citate de autor în același articol, suntem de acord cu acesta, am admis totuși în DOOM² unele accentuări incriminate acolo. Este cazul de pildă, al substantivului *avarie*, care, indiferent dacă ne convine sau nu, vorba lui Th. Hristea, este pronunțat actualmente (chiar de către cunoscătorii etimonului lui francez) [avarie], desigur prin analogie cu numeroasele substantive în *'-ie*, accentuarea [avarie] fiind, în general, abandonată, chiar de către majoritatea vorbitorilor celor mai instruiți, în ciuda suportului ei în istoria limbii și în etimologie^{xxviii}. De altfel, aceasta este și forma unică adoptată de DEX² încă din 1996.

În DOOM² am admis de asemenea pentru *colaps* accentuarea [colaps] (înregistrată ca variantă în DEX²), care s-a răspândit o dată cu migrarea cuvântului din terminologia

medicală în vorbirea curentă, unde are o folosire metaforică uzuală, iar pentru *prolaps*, și varianta accentuală [prolaps], alături de [prolaps].

3. Desigur că unele din recomandările DOOM² violentează deprinderi înrădăcinate de cel puțin două decenii și riscă să șocheze. Ceea ce am urmărit a fost să asigurăm o mai mare coerență și accesibilitate aplicării normelor limbii române, care să permită o mai bună respectare a lor, și să reducem pe cât posibil decalajul dintre norma codificată, rămasă în parte literă moartă, și uzul real al românilor instruiți din generația medie.

Multe din problemele rămase încă în suspensie ar necesita studii speciale exhaustive. Pentru ediția a III-a a DOOM-ului, care este deja în lucru, vom fi, desigur, obligați să modificăm și alte norme din DOOM, în urma analizei seturilor de probleme și a categoriilor de cuvinte care, în lipsa unor studii complete, nu au putut fi normate riguros în DOOM². Pentru că, parafrazând cuvintele lui Th. Hristea, indiferent dacă ne convine sau nu, va veni în curând vremea să renunțăm la acele norme care se dovedesc depășite de realitatea limbii, încercarea de a le menține din motive ce țin de etimologie sau de istoria mai veche a limbii fiind fără rost. Prezentele „dezvăluiri” din „culisele” DOOM² arată, credem, cât de laborioasă este pregătirea unui astfel de dicționar, care presupune extrem de multe verificări înainte de luarea unor decizii care implică o atât de mare răspundere.

- Hristea (1998) = Hristea, Theodor, *Limba română. Teste rezolvate, texte de analizat și un glosar de neologisme. În sprijinul celor care (se) pregătesc pentru ADMITEREA ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR, pentru OLIMPIADE și BACALAUREAT*, București. Editura Petrion
- Hristea (2002) = Hristea, Theodor, *Inovații lingvistice negative în limba română contemporană*, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Editura Universității din București, p. 185-204
- Legea Academiei* = *Lege privind organizarea și funcționarea Academiei Române nr. 752 din 27 decembrie 2001*, în *Monitorul oficial al României*, partea I, nr. 843, 28 decembrie 2001
- Lombard, Gâdei (1981) = Lombard, Alf, Gâdei, Constantin, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, Lund-București, Gleerup-Editura Academiei
- MDA = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Micul dicționar academic*, București, Editura Univers Enciclopedic, vol. I-II, 2001-2002
- Petit Robert* (2002) = *Le nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Nouvelle édition du *Petit Robert* de Paul Robert. Texte remanié et amplifié sous la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey, Paris, Dictionnaires Le Robert
- TDRG = Tiktin, H., *Dicționar român-german. Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, București, Staatsdruckerei, 1903-1912
- Vintilă-Rădulescu (2002) = Vintilă-Rădulescu, Ioana, *Pentru o nouă ediție a Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, în *Actele colocviului catedrei de limba română. 22-23 noiembrie 2001. Perspective actuale în studiul limbii române*, Editura Universității din București, p. 261-272

- Vintilă-Rădulescu (2003) = Vintilă-Rădulescu, Ioana, *Ediția a II-a a Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM²)*, în *Limba și literatura română* 32 (2003), 2, p. 3-6
- Zingarelli (1999) = Zingarelli, Nicola, *Vocabolario della lingua italiana*. Dodicesima edizione minore, Bologna, Zanichelli

LA II-ÈME ÉDITION DU *DOOM*
ET LES INNOVATIONS DU ROUMAIN CONTEMPORAIN
(*Résumé*)

L'auteur discute quelques-unes des modifications ponctuelles de la norme littéraire qui ont été opérées dans la seconde édition du *DOOM* – Dictionnaire d'orthographe, d'orthoépie et de morphologie du roumain – (*DOOM²*), en les confrontant aux suggestions d'ordre théorique, accompagnées d'exemples, offertes par Theodor Hristea dans un article récent portant sur certaines innovations du roumain contemporain. Elle constate avec satisfaction la coïncidence, dans la plupart des cas, des options du *DOOM²* avec celles de l'auteur de l'article mentionné.

ⁱ Cu privire la *DOOM²* v. și Vintilă-Rădulescu (2002), (2003).

ⁱⁱ Raportul dintre *corectitudine* și *greșeală* este discutat pe larg, după cum se știe, în cunoscuta lucrare cu acest titlu a Valeriei Guțu Romalo (Guțu Romalo (1972, 2000).

ⁱⁱⁱ Chiar dacă pronunțarea este mai sensibilă decât celelalte aspecte ale limbii la influența deprinderilor dialectale, nu este mai puțin adevărat că intelectualii din aceeași generație dar din alte părți ale țării folosesc, sub influența varietăților regionale sau a limbilor cu care sunt mai familiarizați, și variante lexicale, forme flexionare sau construcții care nu sunt neapărat „greșeli”, dar care constituie arhaisme, regionalisme sau împrumuturi neadmise de norma limbii române literare moderne – care este în esență supraregională, ca orice normă literară la nivel național.

^{iv} Un exemplu de anchetă având ca obiect raportul dintre norma codificată și uzul literar efectiv îl oferă cercetarea efectuată de Blanca Croitor cu privire la tendințele actuale ale vorbitorilor limbii române literare în folosirea unor forme verbale considerate de *DOOM* variante literare libere (Croitor (2002)) – cercetare ale cărei rezultate ne-au fost de folos în definitivarea unor opțiuni ale *DOOM²*. Asemenea anchete ar trebui să aibă în vedere, așa cum a procedat în câteva cazuri și autoarea citată, nu numai formele incluse în *DOOM* ca variante literare libere, ci și alte variante, neadmise de *DOOM*, dar care se întâlnesc, unele foarte frecvent, în limba literară actuală.

^v Pentru a se atrage atenția utilizatorilor asupra modificărilor de normă din *DOOM²* în raport cu *DOOM*, toate cuvintele în această situație sunt precedate în dicționar de semnul exclamării.

^{vi} La greșelile citate de Th. Hristea aș adăuga-o pe aceea a unei moderatoare TV, fostă purtătoare de cuvânt a guvernului și poetă, care a „explicat” telespectatorilor că *echinocțiu* înseamnă... metoda de schimbare a orei oficiale!

^{vii} Reluarea, în ultima vreme, a discuțiilor pro și contra în această problemă mi se pare lipsită de răspundere, după ce hotărârea se aplică, cel puțin în învățământ, deja de un deceniu: nu cred că putem să ne jucăm, schimbând atât de des o regulă generală, în condițiile în care dorim să înlocuim arbitrarul și bunul plac cu respectarea regulilor de exprimare corectă și, în general, a legii.

^{viii} La cele două diminutive citate de Th. Hristea putem adăuga acelea, mai rare, înregistrate, printre altele, în TDRG, *forfecea* – cu varianta, menționată de Mioara Avram, *forfecică* (Avram (2001a), 126) –, *forfecel*, *forfecărel*, *forfecăraș*, neincluse în *DOOM* și *DEX²*.

^{ix} *Molete/molet* ”tumoare pe glezna cailor”, considerat în *DEX* derivat pe teren românesc de la *moale*, mi se pare mai probabil un împrumut din fr. *mollet* ”pulpă piciorului” (așa cum consideră DN⁴), poate prin izolare dintr-o sintagmă cu un adjectiv care preciza că este vorba despre o parte a piciorului bolnavă.

^x Forma *atare* (considerată de Mioara Avram pronume demonstrativ de calificare) se folosește și în ceea ce autoarea numește „îmbinarea” ca *atare*, dintr-un exemplu ca *Nu interesează povestea ca atare...* Această îmbinare, pe care autoarea nu o califică în termeni gramaticali (Avram (1997), 180), este aici locuțiune adjectivală. În alte situații, autoarea o consideră „locuțiune adverbială mai curând decât conjuncțională” (Avram (1997), 286) sau ca făcând parte din seria de „elemente specific conclusive aflate la limita dintre conjuncții și adverbe” (Avram (1997), 415) – mai exact, în cazul de față, dintre locuțiuni conjuncționale și

locuțiuni adverbiale. „Îmbinarea” nu apare... ca atare în DOOM, iar în DEX² este considerată locuțiune conjuncțională; în DOOM² ea este caracterizată drept locuțiune adjectivală și adverbială.

^{xi} Se consideră că *atare* și *tare* se înrudesc, primul provenind din lat. ECCUM-TALEM, iar al doilea, probabil, din lat. TALEM, însă nu cred că există riscul de confuzie paronimică între ele.

^{xii} Există și unele adjective în *-e* cu pluralul identic cu singularul, dar multe dintre ele reprezintă situații speciale: *ferice* este învechit; *cogeamite* și *coșcogeamite*, populare și familiare, sunt împrumuturi izolate; unele sunt compuse în care se recunosc încă elementele componente (*cumsecade*, *nepereche*), dintre acestea unele fiind calcuri (*aparte*, *pursânge*); altele provin din adverbe, ca învechitul *asemene*; unele sunt neologisme ieșite din uz (*competinte*, *pedinte*); în fine, în această categorie intră și mai multe neologisme de tipul *atroce* etc.

^{xiii} Și Mioara Avram afirmă că „la verbul *a continua* – conjugat fără *-ez* – forma literară de 1 sg. este *continuu* (nu *continui*), diferită de 2 sg. *continui*” (Avram (2001a), 220).

^{xiv} Silabația *-u-u* este recomandată de DOOM și la cele câteva adjective de tipul lui *continuu*, omonim cu forma verbală în discuție.

^{xv} Din această categorie, foarte bine reprezentată numeric, fac parte și verbele *a accentua*, *a depolua*, *a dezavua*, *a dilua*, *a diminua*, *a eșua*, *a evacua*, *a evolua*, *a extenua*, *a infatua*, *a insinua*, *a involua*, *a obstrua*, *a perpetua*, *a polua*, *a prostitua*, *a reevalua*, *a situa*, *a statua*, *a subevalua*, *a supraevalua*, *a tatua*. Din grupul verbelor (unele rare) cu radicalul terminat grafic în *u*, dar fonetic în semivocala [ü] și care au prezentul în *-ez* fac parte și *a deșeua*, *a împiua*, *a înzăua* (rar folosit la forma care ne interesează, absent din DOOM și DEX², unde este înregistrat numai participiul lui adjectivizat), *a înziua*, *a piua*, precum și alte câteva verbe învechite și regionale, ca *a îmânua* ”a înmâna”, *a roua* ”a roura” ș.a.

^{xvi} Și pentru alte verbe actualmente de conjugarea I cu infinitivul în *-ua* (și prezentul cu *-ez*) au existat variante de conjugarea a IV-a (*a aciui*, *a diminui*, *a efectui*, *a insinui*, *a obstrui*, *a piui* „a da la piuă”, *a prostitui*, *a statui* ș.a.), care nu au fost nici ele acceptate de normă.

^{xvii} Precum și a *prelua*, a *relua* și glumețul a *furlua* al lui Creangă.

^{xviii} Într-o fază mai veche sau regional, aceste verbe, ca și altele asemănătoare, au cunoscut și ele o anumită instabilitate, concretizată în oscilații în ce privește apartenența la conjugarea I sau a IV-a sau/și tipul de conjugare cu/fără sufix. Astfel, potrivit DA, a *atribui* se conjuga și cu sufixul *-esc* (*atribuiu* și *atribuiesc*) și avea, cum am văzut, și varianta a *atribua*; pentru a *constitui*, DA înregistrează și conjugarea cu sufix (*constituiesc*), și cea fără sufix (*constitui*), și, cum am arătat, varianta a *constitua*, conjugată și cu sufixul *-ez*; pentru a *sui*, DLR înregistrează și varianta a *suia*.

^{xix} Unele din aceste verbe nu se folosesc însă deloc sau se utilizează numai rar la primele două persoane.

^{xx} La verbe ca a *bănu*, a *bici*, a (*se*) *buhă*, a *cheltui*, a *chibzui*, a *chinui*, a *făgădu*, a *instrui*, a *îndoi* ”a dubla; a avea îndoială”, a (*se*) *strădu*, a *tăgădu*, DOOM recomandă numai forme cu sufixul *-esc*, deci fără omonimia în discuție.

^{xxi} Și a *veghea* (aparținând actualmente tipului cu prefixul *-ez*) a avut o variantă cu omonimie *eu*, *tu veghi*.

^{xxii} De altfel, flexiunea verbală suportă foarte bine și alte omonimii, precum, la anumite verbe, aceea dintre persoana a III-a singular și plural (*el/ei acoperă*, *apropie*, *cântă*, *coboară*, *contribuie*, *lucrează*, *omoară*, *suferă*, *suie*) sau dintre persoana I singular și a III-a plural (*eu/ei beau*, *dau*, *fug*, *grăiesc*, *hotărâsc*, *iau*, *merg*, *pot*, *povestesc*, *prind*, *stau*, *sunt*, *știu*, *umplu*, *văd*, *vin*) (Guțu Romalo (1968), 172-173).

^{xxiii} Cuvântul *contoar*, absent din DOOM, a fost introdus în DOOM², printre altele, și pentru că a fost discutat și cu alt prilej de Th. Hristea – care s-a ocupat mai în detaliu și de alte exemple dintre cele reproduse mai sus (Hristea (1998), 148) – și a fost însoțit de indicarea sensului, care a fost precizat și la *contor*. Amintesc că toate cuvintele nou introduse în DOOM² în raport cu DOOM sunt precedate de un asterisc.

^{xxiv} Accentul este indicat în DOOM² prin sublinierea vocalei în cauză.

^{xxv} Dintre derivatele în *-itate* corect formate, dar uneori greșit utilizate, citate de Th. Hristea, unele existau încă în DOOM, ca *funcționalitate*, *obligativitate*, *periculozitate*, *respectabilitate* sau *tehnicitate*, și au fost, evident, păstrate și în DOOM², la ultimul adăugându-se însă aici precizarea (*rar*).

^{xxvi} Precizez că mențiunile de tipul *anglicism*, *hispanism*, *italienism* etc., introduse în DOOM² la unele cuvinte, nu trebuie interpretate ca privind în sens strict **etimologia** cuvântului, ci ca **indicații de uz**, semnalând statutul de elemente străine, încă neadaptate sau numai parțial adaptate la limba română, al unor asemenea cuvinte. Se știe că mai ales neologismele au adesea în românește o etimologie multiplă, pe care

nu era cazul ca un dicționar ca DOOM² să o reflecte. În ce privește **falsele** anglicisme ș.a.m.d., cred că, în măsura în care sunt formate, de exemplu, din elemente de origine (chiar îndepărtată) engleză și sunt pronunțate ca atare, din punctul de vedere al uzului și al „aurei” care le caracterizează, ele sunt percepute și deci pot fi caracterizate ca „anglicisme” în acest sens special al termenului.

^{xxvii} În schimb pentru **rugbișt**, inexistent în engleză și în franceză (în ultima corespunzându-i *rugbyman*, fals anglicism, și *joueur de rugby*) și derivat în limba română, am indicat numai grafia și pronunțarea (subînțeleasă, deci identică cu grafia) din DOOM.

^{xxviii} De altfel, în normă este acceptat faptul că sensul cuvântului românesc *avarie* a evoluat față de cel din franceză, devenind mult mai general – „stricăciune, deteriorare (însemnată) suferită de o navă, **de o mașină, de o construcție** etc.” (DEX², s. v.) –, decât în franceză, unde este limitat la acela de „dommage survenu à un **navire** ou aux **marchandises qu’il transporte**”, „dommage survenu **au cours d’un transport terrestre ou aérien**” (*Petit Robert* (2002), s.v.). Corespondentul italian, în schimb, are și sensul „guasto meccanico” (Zingarelli (1999), s.v.), la fel ca în română.

Bibliografie

- Avram (1997) = Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas
- Avram (2001a) = Avram, Mioara, *Cuvintele limbii române între corect și incorect*, București-Chișinău, Editura Cartier
- Avram (2001b) = Avram, Mioara, *ortoepie (pronunțare literară/exemplară)*, în *Enciclopedia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic
- DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, 1913-1940
- DEX² = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996
- DLR = Academia Republicii Populare Române, *Dicționarul limbii române*, București, Editura Academiei, 1965-
- DN⁴ = Marcu, Florin, *Noul dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei Române, 1997
- DOOM = Academia Republicii Socialiste România, Institutul de Lingvistică, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române. DOOM*, București, Editura Academiei, 1982
- DOOM² = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a, DOOM², București, Editura Univers Enciclopedic, 2003 (sub tipar)
- Guțu Romalo (1968) = Guțu Romalo, Valeria, *Morfologie structurală a limbii române (substantiv, adjectiv, verb)*, București, Editura Academiei
- Hotărârea Academiei (1993) = *Hotărârea Adunării generale a Academiei Române, din 17 februarie 1993, privind revenirea la „â” și „sunt” în grafia limbii române*, în *Monitorul oficial al României*, partea I, nr. 51, 8 martie 1993